

*Людмила Леонідівна Грицаєнко,
старший викладач кафедри
державно-правових дисциплін
Інституту підготовки кадрів
Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Співробітництво судових органів держав-учасниць Європейського Союзу (далі – ЄС) було закладене Маастрихтським договором 1992 року. Воно розвивалося в рамках третьої опори Євросоюзу. Амстердамський договір 1997 року, який заклав нові прерогативи Союзу, серед яких – реалізація «простору свободи, безпеки та юстиції», визначив два можливі шляхи розбудови європейського судового простору: гармонізація законодавства держав-учасниць ЄС в цій сфері та взаємне визнання судових рішень. Європейська рада в Тампере в жовтні 1999 року визнала, що саме взаємне визнання судових рішень як в цивільних, так і кримінальних справах є пріоритетним напрямом в судовому співробітництві.

З прийняттям Лісабонського договору, який вступив в силу в грудні 2009 року, Європейський Союз визначається як справжній простір свободи, безпеки та правопорядку. Аналізуючи нові правові засади судового співробітництва в рамках Європейського Союзу варто відзначити його комунітаризацію. Як зазначив М. Ентін: «Лісабонський договір завершив «комунітаризацію» колишньої третьої опори ЄС, розпочату Амстердамським договором» [3], розширивши, таким чином, на сферу внутрішньої безпеки ЄС та співробітництва між поліцейськими та судовими органами країн-учасниць правовий режим, що застосовувався до регулювання економічної сфери.

Договір про функціонування ЄС містить цілий ряд положень стосовно судового співробітництва в цивільних (ст. 81) та кримінальних справах (ст.ст. 82-86) [1, с. 247-253]. «Лісабонський договір визначає принцип «взаємного визнання» основоположним принципом співробітництва судів у цивільних справах» [2, с. 96] та в кримінальних. Зміст взаємного визнання рішень полягає в тому, що судові рішення прийняте суддею однієї з держав-учасниць ЄС автоматично прийматиметься в інших державах та матиме ідентичні (або аналогічні) наслідки.

Особливе значення для громадян Союзу має взаємне визнання та виконання державами-учасницями ЄС судових рішень в цивільних справах, що мають транскордонні наслідки, особливо які стосуються аліментів, розлучення, спадкування. Лісабонський договір передбачає можливість прийняття Радою, в рамках спеціальної законодавчої процедури, заходів стосовно норм сімейного права з транскордонними наслідками.

Важливо відзначити, що судові співробітництво в кримінальній сфері забезпечуватиметься також шляхом прийняття Союзом правил та процедур визнання вироків та рішень, що мають транскордонні наслідки, а також зближення національного кримінального законодавства держав-учасниць та шляхом визначення на союзному рівні певних злочинів транскордонного характеру та санкцій за їх вчинення.

Щоб полегшити взаємне визнання вироків та судових рішень, а також поліцейське та судове співробітництво в кримінальних справах транскордонного масштабу, Європейський парламент та Рада, можуть встановлювати мінімальні правила стосовно взаємної допустимості доказів між державами-учасницями, прав осіб в кримінальному процесі, прав жертв злочинності.

На розвиток положень Лісабонського договору стосовно простору свободи, безпеки та юстиції була прийнята Стокгольмська програма [4], яка визначає чотири стратегічні напрями Союзу в цій сфері на 2010-2014 рр. Європа прав, Європа правосуддя, Європа захисниця та солідарна Європа. Основними пріоритетами Союзу в рамках судового співробітництва є створення відповідних механізмів задля полегшення доступу громадян ЄС до правосуддя, незалежно від того в якій державі-учасниці знаходиться така особа, а також ліквідація перепон на шляху визнання судових актів.

Крім того існують спеціальні програми на 2007-2013 рр. під назвами «Цивільне судочинство» та «Судочинство в кримінальній сфері», розроблені в рамках загальної програми «Фундаментальні права та юстиція» та направлені на розбудову європейського судового простору.

З метою полегшення судового співробітництва були створені дві судові мережі: одна – з кримінальних справ (офіційно відкрита в 1998 році), інша – з цивільних та комерційних (рішення Ради ЄС від 28 травня 2001 року). Вони являють собою мережі національних контактних пунктів (центральных та, за необхідності, додаткових). Так, наприклад, Європейська судова мережа з кримінальних справ налічує на сьогодні більше 300 контактних пунктів в 27 державах. Їх діяльність спрямована на спрощення співробітництва судових органів держав-учасниць ЄС шляхом формування публічної інформаційної системи, організації періодичних зустрічей для обміну інформацією, усунення практичних бар'єрів, з якими стикаються громадяни ЄС в цій сфері.

Враховуючи позитивний досвід роботи Європейської судової мережі з кримінальних справ, було вирішено створити наднаціональний орган, який об'єднував би суддів та прокурорів з країн-учасниць. Так був створений Євроюст, що став основним органом судового співробітництва з кримінальних справ. Його діяльність направлена на покращення співробітництва між компетентними органами держав-членів, зокрема, шляхом спрощення виконання запитів та рішень у сфері судового співробітництва, включаючи інструменти, що базуються на принципі взаємного визнання. Компетенція Євроюсту включає ряд видів злочинів транскордонного характеру, серед яких: торгівля людьми, наркотиками, відмивання грошей, корупція, шахрайство, комп'ютерні злочини. Цей орган здійснює свою діяльність в тісній співпраці з Європейською судовою мережею, з Європолем, Європейським офісом по боротьбі з підробками.

Також до організаційних аспектів розвитку судового співробітництва в цивільних справах можна віднести:

– тренінги з права ЄС, проведення яких передбачено в програмі «Цивільного судочинства» на 2007-2013 рр.;

– спеціальне навчання суддів та судового персоналу, яке передбачене у вище зазначеній програмі та в самому Лісабонському договорі.

Крім того, як зазначає З. Макаруха, розглядаючи питання співробітництва судових органів держав-членів ЄС, не слід недооцінювати значення, яке мало приєднання ЄС до Гаазької конференції з міжнародного приватного права в 2007 році. Адже шляхом зближення цивільно-правових систем держав-учасниць Конференції, створюються «сприятливі умови для розвитку судового співробітництва у цивільних справах, що мають транскордонні наслідки, між ЄС та третіми державами» [2, с. 96].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що відповідно до Лісабонського договору, який визначає ЄС як простір свободи, безпеки та правопорядку, принцип взаємного визнання має стати ключовим принципом судового співробітництва.

Список літератури:

1. *Європейский Союз: основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями* / [С. Ю. Кашкин (отв. ред., предисл.), А. О. Четвериков (пер.)]. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 696 с.
2. *Макаруха З. М.* Правові основи заснування простору цивільного правосуддя в рамках ЄС / З. М. Макаруха // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 1 (17). – С. 92–98.
3. *Энтин М.* Нет худа без добра [Электронный ресурс] / Марк Энтин // Интернет-журнал «Вся Европа.ру». – 2010. – № 3 (42). – Режим доступа: <http://alleuropa.ru>
4. *The Stockholm Programme – An open and secure Europe serving and protecting citizens* // *Official Journal*. – 04.05.2010. – P. 115.

Грицаенко Л. Л. Організаційно-правові засади судового співробітництва в Європейському Союзі

В статті досліджується нормативна база, на основі якої здійснюється співробітництво судових органів країн-учасниць Європейського Союзу, аналізується діяльність Європейських судових мереж та Євроюсту, які сприяють судовому співробітництву.

Ключові слова: судове співробітництво, Європейська судова мережа, простір свободи, безпеки та правопорядку.

Грицаенко Л. Л. Организационно-правовые основы судебного сотрудничества в Европейском Союзе

В статье исследуется нормативная база, на основании которой осуществляется сотрудничество судебных органов государств-участников Европейского Союза, анализируется деятельность Европейских судебных сетей и Евроюста, которые содействуют судебному сотрудничеству.

Ключевые слова: судебное сотрудничество, Европейская судебная сеть, пространство свободы, безопасности и правопорядка.

Grytsayenko L. Organizational and juridical bases of judicial cooperation in European Union

In this article are reserved juridical base on which are realized a cooperation of the judicial authorities of the members of European Union. It is analyzed the activity of European Judicial Network and European Justice which assist the development of judicial cooperation.

Key words: judicial cooperation, European judicial Network, area of freedom, security and justice.